

Umhverfis- orku- og loftslagsráðneytið
101 Reykjavík
(sent rafrænt í samráðsgátt)

Ísafirði 22. ágúst 2025

Umsögn um drög að frumvarpi um setningu nýrra heildarlaga um loftslagsmál.

Vestfjarðastofa fyrir hönd Fjórðungssambands Vestfirðinga (FV) hefur yfirfarið drög að frumvarpi um setningu nýrra heildarlaga um loftslagsmál og fagnar ásetningi ráðuneytisins að vinna að nýjum heildarlögum um loftslagsmál.

Margt horfir til framfara frá núgildandi lögum í drögunum en þó er nokkuð sem þarf að vinna frekar og skýra. Þrátt fyrir að FV fagni þessum drögum, vill það gera alvarlega athugasemd við að greining á viðkvæmni og áhættu vegna loftslagsbreytinga og áætlun um viðbrögð og aðgerðir vegna þeirra (loftslagsaðlögun) sé fært undir verkssvið sveitarfélaganna án þess til komi aukið fjármagn til þeirra til að sinna verkefninu. Heilt yfir er vafasamt að færa jafn sérhæft verkefni yfir á misstór sveitarfélög sem fæst eru í stakk búin, bæði þekkingarlega og fjárhagslega, til að sinna verkefninu. Þetta stríðir gegn viðmiðunum um réttlát umskipti, sem er bæði sjálfsögð krafa og forsenda til þess að ná árangri í loftslagsmálum.

Athugasemdir við einstakar greinar:

1.gr. Markmið

Í drögunum er þrisvar minnst á réttlát umskipti, í 8., 9. og 10. grein, sem er í sjálfu sér jákvætt en ekki nægjanlegt. Nauðsynlegt væri að réttlát umskipti væru að finna í markmiðum laganna og endurspegluðust svo í öllum greinum þeirra, og þá sérstaklega í grein 11, þar sem í raun er farið í öfuga átt. Ef grænu umskiptin verða ekki réttlát, byrðum og tækifærum dreift jafnt á milli landsbyggðar og höfuðborgarsvæðisins, er hætt við að samfélagsleg sátt náist ekki og þar með ekki árangur.

8.gr.

FV fagnar lagagreininni en bendir á:

1. Ekki er heiti á lagagreininni eins og á öðrum lagagreinum
2. Í samhæfingarhóp loftslagsaðgerða á ráðherra að skipa eftir tilnefningum ráðuneyta og Sambands íslenskra sveitarfélaga. Þar sem ráðneytin eru um 11, verða þetta ellefu fulltrúar úr stjórnaráðinu á móti einum frá Sambandinu. Hér væri eðlilegt að sveitarstjórnarstigið fengi að a.m.k. fjóra fulltrúa og þar af tvo af landsbyggðinni.

Aðstæður á landsbyggðinni eru mjög frábrugðnar því sem gerist á höfuðborgarsvæðinu og því mikilvægt að samhæfingin nái til hennar. Þekkt er að græn umskipti munu koma mun verr niður á landsbyggðinni og dreifðum byggðum heldur en þéttbýli. Eins og fram kemur í lagagreininni er samhæfingarhópnum ætlað að taka mið af réttlátum umskiptum, en það verður ekki ef þátttaka landsbyggðarinnar og sveitarstjórnastigsins verður bara til málamynda.

11. gr. Loftslagsstefna ríkis og sveitarfélaga

Þessi grein leysir af hólmi 5. gr. c í núverandi lögum og er framför frá alltof knöppum texta um jafn viðamikla áætlanagerð og loftslagsstefna er. Engu að síður telur FV greinina vera mjög óskýra og færa nýjar skyldur á herðar sveitarfélaga án þess að skýrt sé hvernig sveitarfélögin eigi að takast við þau verkefni, hvorki hvað varðar þekkingu né fjármagn:

1. Í upptalningu 2. málsgreinar kemur ekki fram hvert skuli vera umfang loftslagsstefnugrðar sveitarfélaganna, ólíkt málsgrein 4. þar sem kemur fram í málslíð b. hvert skuli vera umfang loftslagsstefnugrðar ríkisaðila. Þannig er ekki skýrt hvort hún skulu aðeins ná til eigin starfsemi og losunar, einungis samfélagslosunar eða einnig til landnotkunar, eða jafnvel til fleiri þátta eins og skipulagsmála.
2. Í málslíð a. 2. málsgreinar segir að loftslagsstefna skuli byggja á losunarbókhaldi sveitarfélagsins og bestu fáanlegu þekkingu um áhrif loftslagsbreytinga innan þess. Hvert á að vera umfang losunarbókhaldsins? Það er skýrt fyrir ríkisaðilana í samsvarandi málslíð í málsgrein 4. en ekki fyrir sveitarfélögin. Hvað þýðir besta fáanlega þekking? Er það besta fáanlega þekkingin hjá starfsmönnum sveitarfélagsins eða er það besta þekking á landssvísu sem þarf þá að kaupa að?
3. Í málslíð b. 2. málsgreinar segir loftslagsstefna sveitarfélaganna skuli innihalda aðgerðaáætlun með tímasettum markmiðum og skilgreindum aðgerðum sem miða að því að ná þeim og vinna samhliða að markmiðum stjórnvalda. Þessi texti er afar óskýr og má laga orðalag tölvuvert. Ef markmiðið með þessari grein er að loftslagsstefna staks sveitarfélags skuli gera markmið ríkisins að sínum eigin þarf að segja það skýrt. T.d: „Loftslagsstefna sveitarfélaganna skal: Taka mið af markmiðum Íslands í loftslagsmálum og ekki setja sér markmið sem liggja undir þeim.“
4. Í málslíð c. og d. er verið að færa nýjar skyldur á herðar sveitarfélögunum. Í þeim fyrri er um að ræða töluvert umfangsmikla sérhæfða greiningar- og áhættumatsvinnu. Þrátt fyrir staðbundin tilraunaverkefni sem gefist hafa vel, eru sveitarfélögin á engan hátt í stakk búin til að takast á við slíka vinnu. Tilraunaverkefnið *Aðlögun sveitarfélaga að áhrifum loftslagsbreytinga* undir hatti byggðáætlunar var vissulega góður undirbúningur fyrir frekari vinnu, en þekkingin sem varð til myndaðist fyrst og fremst hjá þeim ríkisstofnunum sem að verkefninu komu. Þau fimm sveitarfélög sem tóku þátt gerðu það með afmörkuðum hætti. Ekki er fyrirsjáanlegt hvernig sveitarfélögin á Vestfjörðum gætu uppfyllt slíka lagakröfu nema með víðtækum stuðningi frá ríkinu.

Seinni málsliðurinn, d. er um að á grunni fyrrnefndrar greiningar- og áhættumatsvinnu verði gerð áætlun um aðlögun að loftlagsbreytingum innan loftlagsstefnunar. FV tekur undir nauðsyn þess að þessi vinna fari fram en leggur áherslu á að sveitarfélögin á Vestfjörðum eru ekki tilbúin til að taka á sig þessar auknu byrðar. Í því samhengi má nefna, að mun einfaldari loftslagsstefnugerð (skv. núverandi lögum) var lengi vel sveitarfélögunum ofviða og komst ekki á rekspöl nema vegna styrkja frá Umhverfis-orku- og loftlagssráðneytinu og vegna evrópuverkefnis í orkuskiptum (RECET).

5. Í fimmtu málsgrein segir: „Sveitarfélög geta unnið loftlagsstefnu í samstarfi með öðrum sveitarfélögum eða landshlutasamtökum.“ Ekki er skýrt hvað þetta þýðir. Mega þá sveitarfélögin á Vestfjörðum gera eina sameiginlega loftlagsstefnu með sameiginlegum markmiðum og aðgerðum? Eða þýðir það bara að þau megi vera í samstarfi? Ef það seinna er rétt, er það ekki breyting frá núverandi lögum. Ef það fyrra er markmiðið, væri það vissulega breyting, en de facto óframkvæmanlegt. Ástæðan er sú að virk loftlagsstefna sem ber árangur reiðir sig á fjárhagsáætlun hvers sveitarfélags fyrir sig. Þannig er nánast ómögulegt að deila ábyrgð á samdrætti í losun eða kolefnisjöfnun, þar sem rekstur hvers sveitarfélags er aðskilin rekstri annarra sveitarfélaga. Aðgerðir sem draga úr losun krefjast þess að þær verði settar á fjárhagsáætlun (jafnvel þótt þær spari til lengri tíma litið) og því yrði sameiginleg loftlagsstefna landshluta ekki eiginleg loftlagsstefna (með tímasettum markmiðum og aðgerðaáætlun) heldur almenn stefnuyfirlýsing.
6. Athygli vekur að ákvæði um eftirlit með loftlagsstefnugerð og aðgerðum í 5. gr. c. í núverandi lögum fellur niður í drögunum. Þrátt fyrir að hafa verið lítt virkt hingað til telur FV að fullnægjandi eftirlit sé ein af meginstöðum virkrar loftlagsstefnugerðar og árangurs í loftlagsmálum en enn fremur forsenda jafnræðis og jafnrar samkeppnisstöðu á milli sveitarfélaga.

Fjórðungssamband Vestfirðinga áskilur sér síðan rétt til að fjalla um málið á síðari stigum.

F.h. Vestfjarðastofu

Aðalsteinn Óskarsson, sviðsstjóri, byggðapróun
Hjörleifur Finnsson, verkefnastjóri umhverfis- og loftlagsmála.